

Araştırma Makalesi/Research Article**Lise Öğrencilerinin Öğrenci Kavramına Yükledikleri Metaforik Algının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi¹**Zehra Sümeyye ERTEM², Asım ARI³¹ Bu makale birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı doktora tezinden üretilmiştir.² Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, Türkiye, e-posta: zsgokler@gmail.com³ Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, Eskişehir, Türkiye, e-posta: ari@ogu.edu.tr.**Anahtar Kelimeleri**

Öğrenci, Metafor, Algı, Sosyo Ekonomik Düzey, Metaforik Algı

Key Words

Student, Metaphor, Perception, Socio-economic Status, Metaphoric Perception.

Sorumlu yazar/Corresponding Author

Zehra Sümeyye Ertem, Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, Türkiye,

Email: zsgokler@gmail.com

Geliş/Received: 28.10.2019

Kabul/Accepted : 05.01.2020

Öz

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinin öğrenci kavramına yükledikleri metaforik anlamın çeşitli değişkenlere göre incelenmesidir. Bu amaçla 2015 yılında Düzce ilinde devlete ait okullarda eğitimlerine devam eden 378 lise öğrencisiyle çalışılmıştır. Araştırma ilişkisel tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. “Öğrenci Kavramı Metaforik Algı Ölçeği” ve “Sosyo-ekonomik Düzey Belirleme Ölçeği” araştırmada kullanılan veri toplama araçlarıdır. Araştırmada bağımsız gruplar t-testi (independent samples t-testi) ve tek yönlü varyans analizinden (one way ANOVA) yararlanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre meslek liselerinde okuyan öğrencilerin öğrenci kavramına ilişkin daha olumlu bir algıya sahip olduğu, öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyleri arttıkça öğrenci kavramına ilişkin olumsuz algılarının arttığı ve yerleşim yerine göre öğrencilerin algılarının farklılaştığı sonucuna erişilmiştir. Yerleşim yerinin önemli etkenlerden biri olduğu düşünüldüğünde bu alanla ilgili yapılacak çalışmalarda okulun bulunduğu çevrenin değer yapısı araştırmacılar tarafından göz önünde bulundurulmalıdır.

Investigation of High School Students' Metaphoric Perception to Student Concept According to Various Variables**Abstract**

The aim of this study is to investigate the high school students' metaphoric meaning of student as a concept according to various variables. For this purpose, it was studied with 378 high school students who were studying at state schools in Düzce. The research was carried out in relational survey model. “Metaphoric Perception Scale of Student Concept” and “Socio-economic Level Determination Scale” are the data collection tools used in this research. In the study, independent samples t-test and one-way ANOVA were used. According to the findings, it was concluded students attending vocational high schools had a more positive perception about the concept of the student, and as the socio-economic levels of the students increased, negative perceptions increased and the perceptions of the students differed according to the place of residence. Considering that the settlement is one of the important factors, the value structure of the school environment should be taken into consideration by the researchers in the studies to be carried out in this field.

1. GİRİŞ

Grekçe metaphoradan gelen “metafor” kelimesi, “meta” (öte) ve “pherein” (taşımak, yüklemek) kelimelerinden türemiştir ve “bir yerden başka bir yere götürmek” anlamındadır. Türkçe’de

Önerilen Atıf/Suggested Citation :

Ertem, Z. S. & Arı, A. (2020). Lise Öğrencilerinin Öğrenci Kavramına Yükledikleri Metaforik Algının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 1-12.

“benzetme” ya da “eğretileme”; eski Türkçe’de “meczaz” ve Arapça’da “istiare” kelimelerine karşılık gelmektedir (Aydın, 2006).

Bilinen ile bilinmeyen arasında bir köprü vazifesi gören metaforlar ile bir kavramın, durumun ya da nesnenin doğrudan kendisiyle değil, bir başka kavram, durum ya da nesne kullanılarak dolaylı yoldan anlatılması sağlanır (Cortazzi ve Jin, 1999; Deant-Reed ve Szokolszky, 1993). Metaforlar, insanların nesnelere, olayları, çevreyi ya da hayatı nasıl gördüklerini farklı benzetmeler kullanarak açıklamaya çalışırken kullandıkları bir araç olarak da değerlendirilmektedir (Cerit, 2008). Bunun yanı sıra fikirleri açıklamada, bilgiyi organize etmede ve anlayışı aydınlatmada, olayların oluşumu ve işleyişi hakkında düşüncelerimizi yapılandırıp, yönlendirip ve kontrol etmede metaforlar retorik bir araçtır (Clarcken, 1997; Saban, 2004). Anlatılmak istenen varlık, olay ya da durum, aralarında belli bir ilişki kurulan başka bir şeye benzetilerek anlatıldığında belli özelliklere vurgu yapılmış ve konu daha iyi anlaşılabilir olur (Şişman, 2007). İyi bir metafor düşüncelerin gerçekleşmesine yardımcı olur. Bir düşüncüyü daha canlı, anlaşılabilir, açık ve aydınlatıcı yapar. Metafor ruhsal, açık olmayan veya zor düşünceler gibi kolayca anlaşılmayan düşünceleri tanımlamak için kullanılır (Çelikten, 2005).

Yapılan çalışmalardan elde edilen sonuca göre metafor, düşünme biçimi, dil ve bilim üzerinde olduğu kadar, insanın kendini ifade edişi üzerinde de biçimlendirici bir etki yaratmaktadır (Morgan, 1980). Lakoff ve Johnson’a (2010) göre metaforlar, yüksek düzeyde soyut ve ayrıntılı kavramlar inşa etmemize imkân verirler. Bütünüyle kavrayamadığımız şeyleri, duygularımızı, estetik tecrübelerimizi, ahlak pratiklerimizi ve ruhsal bilincimizi kısmen kavramaya çalışmanın en önemli araçlarından biridir. Motor duyu alanlarında diğer alanlarda çıkarımlarda bulunmak için kullanılacak çıkarımlara imkân sağlar. Metafora göre akıl yürüttüğümüzden, kullandığımız metaforlar yaşantılarımızı nasıl sürdüreceğimizi büyük ölçüde belirler. Ayrıca, metaforik düşünüp düşünmeme hakkında bir seçim şansınız yoktur. Metaforik eşleşmeler beynimizin parçası olduğundan, istesek de istemesek de metaforik olarak düşünür ve konuşuruz. Metafor mekanizması büyük ölçüde bilinçdışı olduğundan metaforik olarak düşünür ve konuşuruz. Beyinlerimiz cisimleştiğinden, metaforlarımız dünyadaki olağan tecrübelerimizi yansıtır.

Metafor, genellikle söylemi süsleme aracı gibi düşünülmektedir ancak metaforun önemi bundan çok daha fazladır. Metafor kullanımı, genel olarak dünyanın nasıl kavranıldığını ortaya koyan bir düşünme ve görme biçimini ifade etmektedir. Strenski’ye (1989) göre metaforların sonuçları vardır. Metaforlar tutumları yansıtmakta ve şekillendirmektedir ve bunun sonucu olarak da insan davranışlarını belirleyerek onlara yön vermektedir. Metaforlar insanın doğayı ve çevresini anlamasının, anlamsız gibi görünen nesnel gerçeklikten, belirli yorumlar yoluyla anlamlar çıkarmasının, yaşantı ve deneyime anlam kazandırmanın araçları olarak “bilmeye” de olanak sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Morgan (2006) düşünme tarzımız ile davranış biçimimiz arasında yakın bir ilişkinin varlığından söz eder. Lakoff ve Johnson (2010) bu durumu kavramlara dayandırır. Buna göre, düşüncelere kavramlar yön verir. Kavramlar ise en sıradan detaylara kadar gündelik faaliyetlere yön verir. Bunun anlamı, algıladığımız şeyi, dünyada yolumuzu bulma tarzımızı ve diğer insanlarla iletişim kurma biçimimizi kavramlarımızın yapıya kavuşturduğudur. Bu sebeple kavram sistemimiz, dolayısıyla metaforlar gündelik gerçekliklerimizi tanımlamakta merkezi bir rol oynamaktadır.

Eğitim ortamları söz konusu olduğunda öğrenci kavramına lise öğrencilerinin yükledikleri anlam onların eğitim yaşantılarının nasıl olacağını belirleyebilir. Nitekim Kılıç’a (2010) göre, öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde tarih konuları üzerinde oluşturdukları metaforların öğrencilerin geçmiş yaşantıları ve sosyo kültürel ortamları ile paralellik gösterdiği, öğrencilerin tarihi kendi yaşantısıyla detaylandırdığı görülmüştür. Yanı sıra, bir öğrencinin öğrenciliğe yüklediği anlam ile öğretmen ya da liseden mezun olduktan sonra öğretim elemanlarının algısı

arasındaki keskin metaforik farklılıklar mutsuz bir üniversite yaşantısı, yanlış tercihler veya okul terki ile sonuçlanabilir. Bu ve buna benzer sorunların çözümü ise dil ve anlam birliği oluşturmaktır. Şüphesiz ki bunu sağlayabilmenin yollarından bir tanesi de mevcut durumu ayrıntılarıyla tanımlayabilmektir. Ayrıca yapılan çalışmaların önemli bir kısmı (Çetin, Kılcan, Güneş ve Çepni, 2015; Kılcan ve Çepni, 2015; Aydın, 2010) nitel araştırma yönteminde tasarlanmış olduğundan çalışmamız nicel yöntemin kullanıldığı bir araştırma olması anlamında da diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinin öğrenci kavramına yönelik yükledikleri metaforik algının lise türüne, sosyo-ekonomik düzeye ve yerleşim yerine göre farklılaşıp farklılaşmadığının ortaya konulmasıdır.

Bu kapsamda şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Lise öğrencilerinin öğrenci” kavramına ilişkin sahip oldukları metaforik algı okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?
2. Lise öğrencilerinin öğrenci” kavramına ilişkin sahip oldukları metaforik algı sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşmakta mıdır?
3. Lise öğrencilerinin öğrenci” kavramına ilişkin sahip oldukları metaforik algı yerleşim yerine göre farklılaşmakta mıdır?

2. YÖNTEM

Araştırmada, lise öğrencilerinin “öğrenci” kavramına ilişkin sahip oldukları metaforik algının okul türü, sosyo-ekonomik düzey ve yerleşim yeri değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı sorularına cevap verebilmek amacıyla ilişkisel tarama modelinden faydalanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını belirlemeyi amaçlayan tarama yaklaşımına denir. İlişkisel tarama modelinde, değişkenlerin birlikte değişip değişmediği; değişme varsa bunun nasıl olduğu saptanmaya çalışılır (Karasar, 2010).

2.1. Evren ve Örneklem

Bu çalışmada seçkisiz örneklem türlerinden Tabakalı örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Seçkisiz örnekleme yöntemlerinin temel özelliği, örneklemin evreni temsil etme gücünün yüksek olmasıdır. Tabakalı örnekleme ise evrendeki alt grupların belirlenip bunların evren büyüklüğü içindeki oranlarıyla örnekleme temsil edilmelerini sağlamayı amaçlayan bir örnekleme yöntemidir (Büyüköztürk vd, 2010). Araştırmanın evrenini oluşturan Düzce il merkezinde bulunan okulların okul türleri ve cinsiyete göre frekans ve yüzdeleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Okullardaki Öğrenci Sayılarının Okul Türleri ve Cinsiyete Göre Frekans ve Yüzdeleri

Lise türleri	Erkek f	%	Kız f	%	Toplam f	Toplam %
Anadolu liseleri	432	31.4	525	35	957	33.3
Fen lisesi	37	2.7	34	2.3	71	2.5
Meslek liseleri	709	51.6	614	40.9	1323	46
İmam hatip liseleri	135	9.8	226	15.1	361	12.6
Güzel sanatlar lisesi	10	0.7	40	2.7	50	1.7
Özel fen lisesi	2	0.1	5	0.3	7	0.2
Özel Anadolu lisesi	49	3.6	56	3.7	105	3.7

Özel liseler toplamı	51	3.7	61	4	112	3.9
Genel toplam	1425	100	1561	100	2986	100
Genel oran	1425	47.7	1561	52.3	2986	100

Tablo 1'e göre en fazla öğrenci sayısı 1323 ile meslek liselerinde görülmektedir. Meslek liselerinin genel liseler içindeki oranı ise %46'dır. En az öğrenci sayısı ise 7 öğrenci ile özel fen lisesine aittir. Bu sayı %0,2 oranına karşılık gelmektedir. Öğrenci sayısının çok az olması sebebiyle araştırmaya fen lisesi öğrencileri dahil edilmemiştir. Araştırmanın örneklemini oluşturan öğrencilerin devam ettikleri lise türlerine göre hesaplanan frekans ve yüzde oranlarına Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 2. Lise Türleri ve Cinsiyete Göre Örneklem Dağılımı

Okul türü	Erkek f	Erkek %	Kadın f	Kadın %	Toplam f	Toplam %
Anadolu liseleri	73	19,3	110	29,1	183	48,4
Meslek liseleri	34	9	129	34,1	163	43,1
İmam hatip liseleri	9	2,4	23	6,1	32	8,5
Toplam	116	30,7	262	69,3	378	100

Tablo 2'ye göre araştırmada 183 Anadolu lisesi, 163 meslek lisesi ve 32 imam hatip lisesi toplam 378 öğrenciye ulaşılmıştır. Bu okulların oranı sırayla %48, %43 ve %9'dur.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından geliştirilen “Öğrenci Kavramı Metaforik Algı Ölçeği” ve Bacanlı (1997) tarafından geliştirilen “Sosyo-ekonomik Düzey Belirleme Ölçeği” kullanılarak toplanmıştır. Formlar okul idareleri ve ders öğretmenlerinden izin alınarak, araştırmacı tarafından öğrencilere gerekli açıklamalar yapılarak uygulanmıştır.

Sosyo-ekonomik Düzey Ölçeği öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyini belirlemek üzere 12 sorudan oluşmaktadır. Ölçeğin geliştirilmesinde sosyo-ekonomik düzey göstergesi olarak şu ölçütler belirlenmiştir: 1. Yerleşim yeri 2. Babanın eğitim durumu 3. Annenin eğitim durumu 4. Ailedeki birey sayısı 5. Oturdıkları evin mülkiyeti 6. Oturdıkları evdeki oda sayısı 7. Oturdıkları evin ısıtma düzeni 8. Ailenin ortalama aylık geliri 9. Babanın mesleği 10. Annenin mesleği 11. Eğitimi boyunca masraflarını nasıl karşıladığı ve 12. Ailenin sahip olduğu eşyalar. İlk 11 soruda işaretlenen seçeneğin puanı varken, 12. Soruda kaç tane eşya var ise o kadar puan verilmektedir. Sorulara verilen cevapların puanları toplanarak SED puanı hesaplanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 12, en yüksek puan 56'dır (12. Soruda her bir eşya için bir puan düşünüldüğünde) (Bacanlı, 1997). Bu araştırmada uzman görüşüne dayanarak uygun görülmeyen bazı maddeler çıkarılmış, bazılarıysa güncellenmiştir.

Bu çalışmada örneklem grubunun puanlarının ortalaması 35, standart sapması 6,12'dir (n=378). Örneklem grubunun puanları 20 ile 57 arasında değişmektedir. Puanlar alt, orta ve üst %33'lük dilimler şeklinde işleme sokulmuştur. Bu analiz sonucunda 0-32 puan arası alt, 33-37 puan arası orta ve 38-57 puan arası ise üst sosyoekonomik düzey olarak ayrılmıştır. Bu puan aralıklarına göre örneklem grubundaki toplam 378 öğrenciden 120 öğrenci alt, 119 öğrenci orta ve 139 öğrenci üst sosyoekonomik düzey olmak üzere üç düzeye ayrılmıştır.

Öğrenci Kavramı Metaforik Algı Ölçeği araştırmacı tarafından 2015 yılında geliştirilmiştir. Ölçek 695 lise öğrencisine uygulanmıştır. Uygulama sonucunda elde edilen veriler SPSS 20 programı kullanılarak yapı geçerliğini belirlemek ve ölçeklerde yer alan maddelerin faktör yüklerini belirleyip boyutlandırılmak amacıyla açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin açımlayıcı faktör analizine uygunluğunu belirlemek için KMO ve Barlett Küresellik Testi uygulanmıştır. Ölçeğe ait KMO Örneklem Yeterliği Ölçümü .862 bulunmuş ve Barlett Küresellik Testi istatistiksel olarak anlamlı ($p < .05$) çıkmıştır. Ölçek maddelerinin hangi alt boyutta toplandığını ve faktör yüklerini belirlemek için döndürülmüş bileşen matrisine bakıldığında belirlenmiş üç boyuttan hiçbirine girmeyen, faktör yükü 0,45’in altında olan ve iki boyutta birden bulunup maddeler arasındaki fark 0.10’dan az olan maddeler geçerli olmadığı için ölçekten çıkartılmıştır. Yapılan analizler sonucunda son hali verilen ölçek 16 madde ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır: 1. Alt boyut “Emirleri Yerine Getiren Öğrenci”, 2. Alt boyut “Pasif Alıcı” ve 3. Alt boyut “Aktif ve Nitelikli Öğrenci”. Ölçeklerin iç tutarlık güvenilirliği Cronbach Alpha katsayısı ile incelenmiştir. Büyüköztürk’e (2010) göre, güvenilirlik katsayısının .70 ve daha yüksek olması test puanlarının güvenilirliği için genel olarak yeterli görülmektedir. Öğrenci Kavramı Metaforik Algı Ölçeğinin Cronbach Alpha katsayısı .80’dir.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırmada birbirinden bağımsız iki grubun bağımlı değişkene göre ortalamalarının karşılaştırılmasında bağımsız gruplar t-testi (independent samples t-testi) ve iki ya da daha fazla grubun bağımlı bir değişkene göre ortalamalarının karşılaştırılmasında tek yönlü varyans analizinden (one way ANOVA) yararlanılmış; anlamlı farklılık çıkan bölümlerde varyansın eşit dağıldığı durumlarda Tukey; varyansın eşit dağılmadığı durumlarda ise Dunnett C çoklu karşılaştırma tekniklerinden yararlanılmıştır. Varyans eşitliğine karar verirken Levene testinden yararlanılmıştır. $p > .05$ koşulunun sağlandığı durumlarda varyans eşit kabul edilmiş; $p < .05$ koşulunun sağlandığı durumlarda ise varyansların eşit olmadığına karar verilmiştir.

Normallik varsayımını test etmek için çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır. Çarpıklık değerleri ± 1 ve basıklık değerleri ± 2 aralıkları dışında olduğunda problemlerli bir durumu göstermektedir (Tabachnick ve Fidell, 2007). Analizler sonucunda veri grubunun çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1 ile +1 aralığında olduğu görülmüş, bu değerler ile verilerin normallik varsayımını sağladığı ve aşırı çarpıklık ve aşırı basıklık probleminin olmadığına karar verilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ilk alt problemi lise öğrencilerinin “öğrenci” kavramına ilişkin sahip olduğu metaforik algının okul türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığıyla ilgilidir.

Tablo 3. Lise öğrencilerinin Devam Ettiği Lise Türü

Liseler	(N)	(%)
Anadolu Liseleri	183	48,4
Meslek Liseleri	163	43,1
İmam Hatip Liseleri	32	8,5
Toplam	378	100,0

Tablo 3’te lise öğrencilerinin devam ettikleri lise türlerine ilişkin bilgiye yer verilmiştir. Tablo 1’e göre, lise öğrencilerinin %48’i Anadolu liselerine, %43’ü meslek liselerine ve %8.5’i imam hatip lisesine devam etmektedir. Lise öğrencilerinin “öğrenci” kavramına ilişkin algılarının okul türlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için “tek yönlü varyans analizinden” (one way ANOVA) yararlanılmış, sonuçlar Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4’e göre “emirleri yerine getiren öğrenci” [$F(2, 375) = 6.19, p < .05$], pasif alıcı [$F(2, 375) = 3.69, p < .05$] ve “aktif ve nitelikli öğrenci” [$F(2, 375) = 4.54, p < .05$], alt faktörlerinde öğrencilerin “öğrenci” kavramına ilişkin sahip oldukları metaforik algı okul türlerine göre anlamlı farklılıklar oluşmaktadır. “Emirleri yerine getiren öğrenci” alt faktöründe, meslek lisesi ($X=2.87$) ile Anadolu lisesi ($X=3.33$) ve imam hatip lisesi ($X=3.56$) arasında meslek liseleri lehine farklılık vardır. Diğer bir ifadeyle meslek lisesinde okuyan öğrenciler, öğrenci kavramını daha az “emirleri yerine getiren” olarak algılamaktadır. Lise türleri arasında öğrenciliği “emirleri yerine getiren” olarak en fazla algılayan imam hatip lisesi öğrencileridir. “Pasif alıcı” alt faktöründe Anadolu liseleri ($X=3.44$) ile meslek liseleri ($X=3.77$) arasında meslek lisesi lehine anlamlı farklılık vardır. Diğer bir ifadeyle, meslek lisesi öğrencileri “öğrenci” kavramını Anadolu lisesi öğrencilerine göre daha fazla “bilginin pasif alıcısı” olarak görmektedir. “Aktif ve nitelikli öğrenci” alt faktöründe ise, Anadolu liseleri ($X=4.06$) ile meslek liseleri ($X=4.34$) arasında meslek liseleri lehine anlamlı farklılık vardır. Meslek lisesinde okuyan öğrenciler Anadolu lisesinde okuyan öğrencilere göre öğrenciyi daha fazla “aktif ve nitelikli” olarak algılamaktadır.

Tablo 4. Lise Öğrencilerinin Öğrenci Kavramına İlişkin Metaforik Algılarının Okul Türüne Göre ANOVA Sonuçları

	Değişkenler	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Fark
Öğrenci Kavramı	Emirleri Yerine Getiren Öğrenci	Gruplar arası	12.860	2	6.430	6.195	.002	Dunnet C
		Gruplar içi	389.214	375	1.038			
		Toplam	402.074	377				
	Pasif Alıcı	Gruplar arası	5.580	2	2.790	3.698	.026	Tukey
		Gruplar içi	282.965	375	.755			
		Toplam	288.545	377				
	Aktif ve Nitelikli Öğrenci	Gruplar arası	4.804	2	2.402	4.549	.011	Tukey
		Gruplar içi	197.982	375	.528			
		Toplam	202.786	377				

3. 2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi, lise öğrencilerinin “öğrenci” kavramına ilişkin sahip olduğu metaforik algının sosyo ekonomik düzeye göre farklılaşıp farklılaşmadığıyla ilgilidir.

Lise öğrencilerinin “öğrenci” kavramına ilişkin algılarının sosyo ekonomik düzeylerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için “tek yönlü varyans analizinden” (one way ANOVA) yararlanılmıştır. ANOVA sonuçları Tablo 5’te verilmiştir.

Öğrenci boyutunda, “emirleri yerine getiren öğrenci” [$F(2, 375) = 3.099, p < .05$], alt faktöründe lise öğrencilerinin “öğrenci” kavramına ilişkin metaforik algılarında sosyo

ekonomik düzeye göre anlamlı farklılık oluşmaktadır. Farklılık üst sosyo ekonomik düzey ($X=3.38$) ile alt sosyo ekonomik düzey ($X=2.96$) arasındadır. Alt sosyo ekonomik düzeyden gelen öğrenciler, “öğrenci” kavramını üst sosyo ekonomik düzeyden gelen öğrencilere göre daha az “emirleri yerine getiren öğrenci” olarak algılamaktadır. “Pasif alıcı” [$F(2, 375) = 1.545, p > .05$] ve “aktif ve nitelikli öğrenci” [$F(2, 375) = 1.199, p > .05$] alt faktöründe ise sosyo ekonomik düzeye göre anlamlı farklılıklar yoktur.

Tablo 5. Lise Öğrencilerinin Öğrenci Kavramına İlişkin Metaforik Algılarının Sosyo Ekonomik Düzeye Göre ANOVA Sonuçları

Değişkenler	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Fark	
Öğrenci Kavramı	Emirleri Yerine Getiren Öğrenci	Gruplar arası	6.538	2	3.269	3.099	.046	Dunnet C
		Gruplar içi	395.536	375	1.055			
		Toplam	402.074	377				
	Pasif Alıcı	Gruplar arası	2.358	2	1.179	1.545	.215	
		Gruplar içi	286.187	375	.763			
		Toplam	288.545	377				
	Aktif ve Nitelikli Öğrenci	Gruplar arası	1.289	2	.644	1.199	.303	
		Gruplar içi	201.497	375	.537			
		Toplam	202.786	377				
Gruplar içi		210.040	375	.560				
Toplam		211.159	377					

3.3 Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi, lise öğrencilerinin “öğrenci” kavramına ilişkin sahip olduğu metaforik algının yerleşim yerine göre farklılaşıp farklılaşmadığıyla ilgilidir. Öğrencilere sosyo-ekonomik düzey ölçeği içerisinde yöneltilen “yaşamınızın liseye kadar olan kısmının çoğunu nerede geçirdiniz” sorusuna verilen cevaplar iki alt kategoriye indirilmiştir. Buna anlamda; köy, kasaba ve ilçe seçenekleri “birinci tür yerleşim yeri”; şehir, büyükşehir ve metropol seçenekleri “ikinci tür yerleşim yeri” olarak değerlendirilmiştir. Araştırma sorusuna yanıt bulabilmek amacıyla bağımsız örneklem t-testi (independent samples t-test) yapılmıştır. Yapılan çözümlene sonucunda aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Tablo 6. Lise Öğrencilerinin Yaşamlarının Geçtiği Yerleşim Yeri Türü

Yerleşim yeri	(N)	(%)
Köy	125	33,1
Kasaba	10	2,6
İlçe	64	16,9
İl	159	42,1
Büyük şehir	9	2,4
Metropol	8	2,1
Toplam	375	99,2
Boş	3	0,8
Toplam	378	100,0

Tablo 6'ya göre liseye gelene kadar öğrencilerin %33'ü köy, %2,6'sı kasaba, %17'si ilçe, %42'si il, %2,4'ü büyükşehir ve %2.1'i metropolde yaşamıştır. Köy, kasaba ve ilçenin toplam oranı %53 iken; il, büyükşehir ve metropolün toplam oranı %47'dir. Tablo 3.2'de bağımsız gruplar arasında yapılan t-testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 7. Yerleşim Yerine Göre Lise Öğrencilerinin Öğrenci Kavramına İlişkin Metaforik Algıları Arasındaki Farklar

Metaforik Algı	Yerleşim Yeri	(N)	\bar{X}	(SS)	(t)	(sd)	(p)	
Öğrenci Kavramı	Emirleri Yerine Getiren Öğrenci	1. yerleşim Yeri	199	2.9998	1.03039	-3.044	373	.003
		2. yerleşim yeri	176	3.3221	1.01471	-3.047	368.706	.002
	Pasif Alıcı	1. yerleşim Yeri	199	3.5833	.78957	2.605	373	.010
		2. yerleşim yeri	176	3.3495	.94818	2.576	341.834	.010
	Aktif ve Nitelikli Öğrenci	1. yerleşim Yeri	199	3.9342	.70211	.500	373	.617
		2. yerleşim yeri	176	3.8961	.77388	.497	355.855	.619

Tablo 7'ye göre, birinci ve ikinci yerleşim yerinde oturan öğrencilerin “emirleri yerine getiren öğrenci” ($t_{(373)} = -3.04$) ve “pasif alıcı” ($t_{(373)} = 2.57$) alt faktörlerinden elde ettikleri puan ortalamaları arasındaki fark anlamlıdır ($p < .05$). “Emirleri yerine getiren” alt faktöründe birinci yerleşim yerinde oturmuş olan öğrenciler ($X=2.99$) ikinci yerleşim yerinde oturanlara ($X=3.32$) göre öğrenciyi daha az “emirleri yerine getiren” kişi olarak algılamaktadır. “Pasif alıcı” alt faktöründe ise 1. Yerleşim yerinde oturanlar ($X=3.58$) 2. Yerleşim yerinde oturanlara ($X=3.34$) göre öğrenciyi daha fazla “pasif bilgi alıcısı” olarak görmektedir. “Aktif ve nitelikli öğrenci” alt boyutunda ($t_{(373)} = -.745$, $p > .05$) ise birinci ve ikinci yerleşim yerinde oturmuş olan öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

4. SONUÇ ve TARTIŞMA

Lise öğrencileri, öğrenci kavramına hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle bakmaktadır. Onlara göre öğrenciliğin bir yönü kurallara zorla da olsa uymak, onlardan istenilenleri sorgulamadan yapmak, bir nevi köleliktir. Diğer taraftan, pasif öğrenci alt faktörü hem olumlu hem de olumsuz olarak değerlendirilebilir. Öğrencilerin öğrenciliği öğrenen, bilgi alan, aydınlanan kişiler olarak görmeleri olumlu olarak değerlendirilebilir. Ancak, doldurulması gereken boş bir kutu, pasif bir biçimde bilginin alıcısı olarak görmek, üretici olmayıp sadece tüketen, olaylara eleştirel gözle bakamayan bir öğrenci algısı olduğuna işaret etmektedir. Bu anlamda, pasif bilgi alıcısı alt faktörünün olumsuz bir yönünün de olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, her ne kadar öğrenciler, öğrenciliği pasif alıcı ve emirleri yerine getiren kişiler olarak algılasalar da aslında keşfedilmeyi bekleyen, nitelikli, bilinmeyen yönleri olan kişiler olarak da algılamaktadır. Öğrencilerin, öğrenciliği bilgi alan ve emirleri yerine getiren olarak algılaması üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Kılıçbay'a (2012) göre “öğrencisi ders çalışan, not ezberleyen bir canlı türü değildir. Araştıran, tartışan, fikir üreten ve böylece öğrenen bir kimse olmalıdır”. Cerit (2008) üniversitelerin yetiştirdiği bireylerde olması gereken özellikleri şöyle sıralamaktadır: araştıran bireyler yetiştirme, öğrencilerin yeteneklerini

geliştirme, üretken bireyler yetiştirme ve öğrencilerin mesleki alanlarında uzman olmalarını sağlamadır. Üniversite öğrencisi adayı olan lise öğrencileri, “öğrenciyi” araştıran, fikir üreten kimseler olarak görmemektedir.

Lise türleri arasında öğrenciliği emirleri yerine getiren olarak en fazla algılayan İmam Hatip lisesi öğrencileridir. İkinci sırada Anadolu lisesi öğrencileri yer alırken, öğrenci kavramını, en az meslek lisesi öğrencileri emirleri yerine getiren olarak algılamaktadır. Pasif alıcı alt faktöründe meslek lisesi öğrencileri öğrenci kavramını Anadolu lisesi öğrencilerine göre daha fazla bilginin pasif alıcısı olarak görmektedir. Aktif ve nitelikli öğrenci alt faktöründe ise meslek lisesinde okuyan öğrenciler Anadolu lisesinde okuyan öğrencilere göre öğrenciyi daha fazla aktif ve nitelikli olarak algılamaktadır. Elde edilen tüm bu sonuçlardan meslek liselerinde okuyan öğrencilerin öğrenci kavramına ilişkin daha olumlu bir algıya sahip olduğu sonucuna erişilmektedir.

Diğer lise türlerine göre meslek liselerinde okuyan öğrenciyi daha az emirleri yerine getiren, daha çok nitelikleri olan ama pasif bilgi alıcısı; olarak algılamaktadır. Diğer bir ifadeyle meslek lisesi öğrencileri Anadolu lisesi öğrencilerine göre daha olumlu bir algıya sahiptir. Özdemir (2012) de çalışmasında devlet okulunda okuyan çocukların özel okulda okuyan çocuklara göre okulların genel görünümü bağlamında daha olumlu algıya sahip oldukları, okulun büyüklüğü bu algıyı küçük okullar lehine pozitif etkilemekte olduğu, eğitim düzeylerine göre bu algının değiştiği ve okul binalarının fiziksel koşullarının öğrencilerin okul kültürü algılarının önemli bir yordayıcısı olduğu sonucuna varmıştır. Benzer şekilde Yılmaz (2007) Anadolu lisesi öğrencilerinin ve üst gelir grubuna ait öğrencilerin okulları daha çok baskı yeri olarak gördükleri sonucuna ulaşmıştır.

Özdemir (2012) okul ile ilgili yaptığı çalışmasında alt gelir grubunun okul ile ilgili daha olumlu bir algıya sahip olduğu, üst gelir grubunun ise daha olumsuz bir algısının olduğu sonucuna ulaşmıştır. Alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrenciler, öğrenci kavramını üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilere göre daha az emirleri yerine getiren öğrenci olarak algılamaktadır. Ancak pasif alıcı ve aktif ve nitelikli öğrenci alt faktörlerinde ise sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı farklılıklar yoktur.

Afacan, Karakuş ve Uşak’a (2013) göre öğrencilerin sosyo-ekonomik durum ve yaş gibi bireysel farklılıklarının farkında olmak öğrencilerin gözündeki itibarlarını etkili şekilde yönetmek isteyen öğretmenler için son derece önemlidir. Öğrencilerin sosyoekonomik düzeyleri arttıkça öğrenciler öğretmenlerini daha olumsuz algılamaktadır. Bu çalışmada da öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyleri arttıkça öğrenci kavramına ilişkin olumsuz algıları artmaktadır sonucuna ulaşılmıştır.

Lise öğrencilerinin liseye gelene kadar 1. yerleşim yerinde (köy, kasaba ya da ilçe) ya da 2. Yerleşim yerinde (il, büyükşehir ya da metropol) oturmuş olmaları onların öğrenci algılarını farklılaştırmaktadır. Birinci yerleşim yerinde oturmuş olan öğrenciler ikinci yerleşim yerinde oturanlara göre öğrenciyi daha az emirleri yerine getiren kişi olarak algılamaktadır. Pasif alıcı alt faktöründe ise 1. Yerleşim yerinde oturanlar, 2. Yerleşim yerinde oturanlara göre öğrenciyi daha fazla pasif bilgi alıcısı olarak görmektedir.

Öneriler

Öğrencilerin “öğrenci” kavramı ile ilgili içi boş, doldurulması gereken, süngerin suyu çekmesi gibi bilgileri pasif olarak alan kişiler olarak görmeleri 2005-2006 yılı itibariyle öğretim programlarında işe koşulan yapılandırmacı bakış açısı ile çelişmektedir. Bu anlamda, öğretmenlere, okul idarelerine, ailelere ve medyaya sorumluluk düşmektedir. Öğrenme ve

öğretme sürecinde problem çözme, eleştirel düşünme, sorgulama, analiz ve sentez yapmaya imkân tanıyan uygulamalarla öğrencilerin aktif katılımları önemlidir. Verilen ödevlerin öğrencilerin bilgi üretmelerini sağlayacak nitelikte olmasına dikkat edilebilir. Bilgi üreten tarihteki model şahsiyetlerin hayatlarının anlatıldığı haftalar düzenlenebilir ya da öğrencilere rol model olabilecek kişiler okullara davet edilebilir. Ailelerin “öğrenci” kavramı algıları araştırılıp elde edilen sonuca göre gerekli görülürse ailelere seminerler düzenlenebilir. Tüm bu çalışmaların ve programda yer alan diğer çalışmaların uygulanması ve değerlendirilmesi için her okulda eğitim programlarını değerlendirecek uzmanlar ile çalışılmalıdır.

Meslek liselerinde okuyan öğrenciler Anadolu liselerine göre; alt sosyoekonomik düzeyden gelen öğrenciler üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilere göre öğrenci kavramına ilişkin daha olumlu bir metaforik algıya sahiptir. Bunun nedenlerinden bir tanesi aile ve ailenin kültür yapısı olabilir. Ayrıca, öğrencilerin liseye kadar yaşamış oldukları yerleşim yerine göre öğrenci kavramına yükledikleri anlam farklılaşmaktadır. Köy, kasaba ve ilçede yaşamış olan öğrenciler il, büyükşehir ve metropolde yaşamış olan öğrencilere göre öğrenci kavramına ilişkin daha olumlu bir metaforik algıya sahiptir. Bu anlamda, gelecekte yapılacak çalışmalarda lise türü, sosyo-ekonomik düzey, aile, aile kültürü ve çevre değişkenleri göz önünde bulundurulabilir.

Yerleşim yerinin önemli etkenlerden biri olduğu düşünüldüğünde bu alanla ilgili yapılacak çalışmalarda okulun bulunduğu çevrenin değer yapısı araştırmacılar tarafından göz önünde bulundurulmalıdır. Bu çalışmada ve alanyazındaki diğer çalışmalarda öğrencilerin okul için hapisane; müdür için gardiyan; öğrenci için esir, köle; üniversite için hayat ve özgürlük; öğretim elemanı içinse diktatör ve patron metaforlarını kullanmaları sorumluluğun ve özgürlüğün öğrencilerin bu algılarının oluşumundaki önemine işaret etmektedir. Bu anlamda, sorumluluk ve özgürlüğün sınırı konusunda araştırmalar yapılmalı, farklı disiplinlerde çalışan uzmanlarca bu konu detaylı olarak tartışılarak geniş bir bakış açısı sağlanmalıdır.

Öğrencilerin üniversiteye yerleşme oranı meslek liselerinde Anadolu liselerine göre daha düşüktür. Diğer taraftan akademik olarak daha başarılı olan Anadolu lisesi öğrencilerinin öğrenci algısı meslek liselerine göre daha olumsuzdur. Bu farklılığın nedenlerinin ortaya koyulduğu bir çalışma alana katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Afacan, Ö., Karakuş, M. ve Uşak, M. (2013). Öğretmenlerin bilgi düzeylerine ilişkin öğrenci algıları ölçeğinin Türkçe’ye uyarlanması ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 185-200.
- Aydın, İ. H. (2006). Bir felsefi metafor olarak “yolda olmak”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4 (3), 9-22.
- Aydın F. (2010). Ortaöğretim öğrencilerinin coğrafya kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(3), 1313-1322.
- Bacanlı, H. (1997). *Sosyal ilişkilerde benlik: kendini ayarlamamanın psikolojisi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Clarcken, R. H. (1997). *Five metaphors for educators*, Annual Meeting of the American Educational Research Association, 24-28 March, Chicago.

- Cortazzi, M. & Jin, L. (1999). *Bridges to learning metaphors of teaching, learning and language*. In L. Cameron and G Low (Eds.), *Researching and applying metaphor* (p. 149-160). United Kingdom: Cambridge University Press.
- Cerit, Y. (2008). Öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin müdür kavramı ile ilgili metaforlara ilişkin görüşleri. *Eğitim ve Bilim*, 33 (147), 3-13.
- Çetin T., Kılcan B., Güneş C. & Çepni O. (2015). Examining Secondary School Students Perceptions of the Concept of Migration A Qualitative Study. *International Journal of Education*, 7(3), 97-120.
- Çelikten, M. (2006). Kültür ve öğretmen metaforları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 269–283.
- Dent-Read, C.H. & Szokolszky, A. (1993). Where do metaphors come from? *Metaphor and Symbolic Activity*, 8 (3), 227-242. DOI: 10.1207/s15327868ms0803_8
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi- Kavramlar- ilkeler- teknikler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kılcan B., Çepni O. (2015). A Qualitative examination of the perceptions of the eight grade students regarding the concept of environmental pollution. *Journal of International Environmental Application Science*, 10(2), 239-250.
- Kılıç, F. D. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde tarih konuları üzerinde oluşturdukları metaforların söylem analizi tekniği ile incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Kılıçbay, M. A. (2012). *Gergin bekleyiş mutlu sona erdi: Çocuğumuz üniversiteyi kazandı...* Bilgin V. (Ed.), *Üniversite bilim ve Türkiye* (s. 51-73). Ankara: Binbir Yayınevi
- Lakoff, G. & Johnson, M. (2010). *Metaforlar, hayat, anlam ve dil*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Morgan, G. (1980). Paradigms, metaphors, and puzzle solving in organizational analysis. *Administrative Science Quarterly*, 25, 606-622.
- Morgan, G. (2006). *Images of Organization*. Thousand Oaks. CA: Sage Publications
- Özdemir, M. (2012). Lise öğrencilerinin metaforik okul algılarının çeşitli değişkenler bakımından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 37, 96-109.
- Saban, A. (2004). Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının “öğretmen” kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (2), 131-155.
- Saban, A. (2009), Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7 (2), 281-326.
- Strenski, E. (1989). Disciplines and communities, armies and monasteries and the teaching of composition, *Rhetoric Review*, 8 (1), 137-146.
- Şişman, M. (2007). *Örgütler ve kültürler*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics*. Boston MA: Allyn & Bacon.
- Yılmaz, E. (2014). *Okul binaları ve örgüt kültürü*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.